

RADIKALISMEN UTMANAD

En massiv radikal konformism har sedan länge dominerat den s. k. kulturdebatten i vårt land — i radio och TV, i den övervägande delen av huvudstadspressen, media av kvantitativt mindre betydelse att förtiga. Att framstående företrädare för denna etablerade opinion varit livligt och högljutt övertygade om att i synnerlig grad föra toleransens och »pluralismens» talan har inte upphävt den faktiskt bestående likriktningen — den debatt och polemik som förekommit har gällt detaljer, nyansskillnader inom ett i stort sett som självklart accepterat system. Något ifrågasättande av de grundläggande dogmerna, något försök att från kritisk distans granska de moraliska och teoretiska förutsättningarna för hela hanteringen har näppeligen förekommit.

I januari detta år gjordes just ett sådant försök, karakteristiskt nog inte av någon av yrkesdebattörerna, utan av en utomstående observatör, den kände hjärtspecialisten professor Gunnar Biörck. I en utförlig intervju i Svenska Dagbladet framförde denne några kritiska reflexioner rörande vissa av den gängse kulturdebattens vanligaste

formler och attityder. Han tillät sig påpeka, att intet i våra dagars Sverige är mera ofarligt än att vara som det heter »fördomsfri» — »det är dessutom inte bara ofarligt. Det ger popularitet och pengar». Han fann det förvånande att någon över huvud kunde föra allvarligt menade diskussioner om »normlöshet» och »trolöshet» — som bekant två av de för tillfället mest florerande honnörorden. »Normlösheten och trolösheten kan naturligtvis bara predikas i skyddet av ett trots allt ordnat samhälle, men normer och trohet, som skyddar även de falska profeterna». En sak som i den senare debatten kom att anses i synnerlig grad förgriplig var hr Biörcks iakttagelse att vi »parallellt med — eller till följd av? — de tendenser till hopplöshet och destruktion som kännetecknat det senaste decenniets konstnärliga och kulturella livsytringar, kan notera en skrämmande stegring — särskilt bland ungdomen — av alkoholism, narkomani, könssjukdomar och kriminalitet».

Intervjun utlöste en debatt av anmärkningsvärd intensitet. Å ena sidan blev det snart uppenbart, att den givit röst åt en mycket stor

grupp som delade hans åsikter men dragit sig för att göra sig hörd, kanske i förutseende av det ovetta som en meningsyttring av denna art skulle komma att framkalla. Om detta varit motivet för den tiggande opinionens tystnad, så befanns farhågorna omgående bekräftade. Från s. k. tongivande håll utsattes hr Biörck och hans meningsfränder — av vilka ett stort antal likaledes bereddes tillfälle att uttala sig i Svenska Dagbladets spalter — för en störtskur av smådelser och insinuationer. Gällast i ton var, lätt att begripa, Dagens Nyheters chefredaktör Olof Lagercrantz — han lät förstå att en tidning borde skämmas över att låta åsikter som de nyss berörda komma till tals.

Att närmare uppehålla sig vid de utbrott av stingslighet och vulgaritet som från radikalt håll kom till synes får anses överflödigt — ett bottenläge som på det hela väl karakteriserar tonen torde ha nåtts när Aftonbladet gjorde gällande att professor Biörck genom sitt inlägg verkat »i förråande riktning».

Däremot finns det två centrala punkter, där den radikala argumenteringen i sak är av betydelse. Den ena gäller *innebörden* av den s. k. normlösheten eller trolösheten, så länge honnörsord par *preference*; den andra rör den radikala opinionsbildningens effekt.

På den första punkten måste dessvärre konstateras en förvånande och nedslående brist på *courage*

de ses opinions — det förefaller som om de radikala kohorterna inför ett resolut motangrepp tappar modet och drar sig undan från valplatsen. Kritikerna har helt missuppfattat saken, heter det: det har alldeles inte förekommit någon norm- och samhällsupplösande propaganda, endast en djupt respektabel intellektuell debatt om förutsättningarna för våra moraliska värderingar i en föränderlig värld. Verkligen? Eftersom åtskilliga debattörer med harm efterlyst exemplifikation på vilka förkunselser man från konservativt håll haft i tankarna då man uttryckt sitt bekymmer inför de aktuella tendenserna må några konkreta fall påpekas.

En skribent i Dagens Nyheter förespråkar proväktenskap mellan tonåringar, en annan, Barbro Backberger, företar ett ursinnigt angrepp på hela familjeinstitutionen. Är det orimligt att tolka sådana förslag — som DN tydligen ej har något att invända mot — som propaganda för trolöshet i en mindre sofistikerad betydelse än den som dess försvarsadvokater gör gällande. Pornografivågen — alldeles oavsett vad man tycker om den — är ett obestridligt faktum, likaså det nästan hysteriska allvar med vilken den försvarats. Är det otillbörligt att fortfarande erinra om — noteringsarna blir hastigt föråldrade — dr Ullerstams beryktade skrift om de erotiska minoriteterna? Eller, för att hålla sig till aktuellare ma-

nifestationer, den framstående DN-medarbetaren Jörgen Erikssons förslag om inrättandet av statliga bordeller eller avskaffande av varje form av frihetsstraff för egendomsförbrytelser? Eller om författaren P. O. Enqvist, som själv förklarar sig vara ute i ärendet att kasta sand i maktens maskineri?

Ett annat, och kanske det mest intressanta problemet, gäller den tänkbara effekten av den radikala propagandan. Hr Biörck ifrågasatte — påstod icke — om det kunde finnas något samband mellan den moderna diktens tendenser till hopplöshet och destruktion och vissa alarmerande symptom i den sociala verkligheten. Aha, frågar hans motståndare med verklig eller låtsad indignation — är manne Lars Gyllensten ansvarig för könsjukdomarnas ökning, Torsten Ekbohm för ungdomsbrottsligheten! Inte minst från radikalismens egen utgångspunkt vore problemet värt en grundligare analys än de — rimligtvis spelade — missförstånd och invektiv som hittills fått ersätta debatt. Naturligtvis tror ingen seriös människa — minst av allt har hr Biörck givit uttryck åt en sådan mening — att det är sannolikt att de olyckliga eller missanpassade grupper som åsyftas i nämnvärt stor utsträckning tagit del av Gyllenstens spekulation eller Ekbohm's prosaexperiment. Men syftar ej diktare och debattörer till en vidare verkningskrets än den erfarenhetsmässigt mycket lilla

krets de *direkt* når med sina budskap, har de alls ingen pretention eller förhoppning att på ett allmänare sätt förändra det intellektuella och moraliska klimatet i vårt samhälle? Hur det förhåller sig med det av Biörck hypotetiskt antydda sambandet kan för närvarande ingen människa veta, i brist på preciserade frågeställningar och empiriska studier; men att utan vidare analys avfärda själva möjligheten förefaller på en gång slarvigt och anspråkslöst. Det säger sig självt, att det inte heller räcker med det självklara påpekandet att några skadliga effekter aldrig avsetts — vem önskar eller tror sig någonsin om att åstadkomma sådana? En helt annan sak är — och den låter sig som sagt för närvarande icke bedömas — om den förändring i det allmänna sättet att se på etiska och sociala problem som radikalismen efter måttet av sina krafter söker driva fram *faktiskt* medför praktiska konsekvenser utanför den i debatten direkt engagerade — och detaljinformerade — kretsen, och om någon eller några av dessa effekter till äventyrs är destruktiva.

Det är naturligtvis möjligt, att det förhåller sig så som radikaler-na harmset utropar när de för en gångs skull utsättes för kritik: att deras åsikter i själva verket inte alls är omstörtande eller märkliga, och att de inte har någon betydelse för andra människor än den konformistiska krets inom vilken

de med obestriddig finess och smidighet bollas fram och tillbaka. Men då måste det också erkännas, att ambitionsnivån är så låg att det inte förefaller helt självklart,

att sådan gymnastik skall ägnas så mycken uppmärksamhet som dess utövare vid andra tillfällen tycks finna motiverad.

Om kverulans

En typ medborgare, som jag icke tänker högt om, är den som föraktfullt ser ned på allting och kritiserar allt men själv icke lämnar ett handtag för att få det bättre. Känns inte den där typen samhällsmedborgare igen, som rackar ner på allt och alla men ser otroligt förnärmad ut, om han blir ombedd att utföra något, som han inte har ekonomisk förtjänst av eller som tar på hans fritid? »Kan aldrig komma i fråga!» Ni finner dessa välförståndiga herrar lite överallt. De äro representerade både vid konsulns middag och vid eftermiddagsdiskussionen hos ledighetskommittén vid vägräcket. Den arten samhällsmedlemmar tycks vara i tillväxt men den bör hållas efter.

Talman Martin Skoglund i Svensk Tidskrift 1936